

Streszczenie

Rozprawa doktorska składa się z dwóch części. W pierwszej analizuję świat starożytnych kamieni szlachetnych, odwołując się do trzech łacińskich tekstów źródłowych: 37 księgi „Historii naturalnej” Pliniusza Starszego, wybranych fragmentów traktatu chorograficznego *Collectanea rerum memorabilium* (znanego także pod tytułami *Polyhistor* oraz *De mirabilis mundi*) Solinusa oraz rozdziałów 6-15 księgi XVI „Etymologii” Izydora z Sewilli. Dokonując interpretacji opisów starożytnych kamieni, wykorzystuję wiedzę z zakresu współczesnej gemmologii, czyli nauki o kamieniach szlachetnych, i podejmuję się próby identyfikacji części z nich. W polskiej literaturze naukowej istniała dotychczas jedna praca, której autor, Stanisław Stawicki wykorzystał znajomość języków klasycznych i kultury antycznej i połączył je z wiedzą o kamieniach szlachetnych do analizy Papirusu Lejdeńskiego X i Papirusu Sztokholmskiego, poruszających tematykę wykorzystywania gemm w celach artystycznych.

We wstępie do rozprawy opisuję swoje kwerendy i metodę pracy z kamieniami szlachetnymi oraz omawiam stan badań w Polsce. W rozdziale pierwszym wprowadzam terminy naukowe, przedstawiam historię gemmologii jako nauki sformalizowanej oraz jej starożytne korzenie. W rozdziale drugim prezentuję sylwetkę Pliniusza Starszego, a także „Historię naturalną” jako dzieło encyklopedyczne. Kolejno omawiam źródła Pliniusza i budowę 37 księgi encyklopedii. W rozdziale trzecim opowiadam o mało znanym Solinusi i roli jego dzieła w literackim łańcuchu Pliniusz-Solinus-Izydor. Następnie prezentuję metody pracy i źródła Izydora z Sewilli w rozdziałach „Etymologii” poświęconych kamieniom szlachetnym. W rozdziale czwartym opisuję trudności związane z identyfikacją starożytnych gemm. Wśród szczegółowo przeanalizowanych przeze mnie gatunków i odmian znajdują się m.in. perły, korale, kość słoniowa, agat, sardonyks, onyks, karneol, sard, ametyst beryl wraz ze szmaragdem i innymi odmianami, tak zwane karbunkuły, opale, kryształ górski, chryzolit, oliwin, topaz, szafir, lapis lazuli (lazuryt), jaspis, chryzokola, diament, hematyt, malachit, heliotrop, bursztyn, turkus oraz tajemniczy kamień *myrrhina*. W zakończeniu zbieram wnioski z tej części pracy.

Drugą część rozprawy stanowi komentowany przekład 37 księgi „Historii naturalnej”. Ostatnie pełne polskie tłumaczenie Pliniusza dokonane przez Józefa Łukaszewicza pochodzi z 1845 r., wskutek czego jest przestarzałe i nie uwzględnia wiedzy z zakresu gemmologii.